

Santiago, Joao Moreira Salles

Xcèntric

el cinema del CCCB

22 GENER. 2009

1

Santiago, Joao Moreira Salles

Santiago

Santiago, Joao Moreira Salles. Brasil, 2006, B/N, 80 min.

Santiago és el nom de l'home que en la vida real treballava de majordom per a l'autor d'aquest film durant la seva infància. En la seva vida imaginària Santiago somia ser part de l'aristocràcia europea, els vaivens de la qual estudia minuciosament. En un assaig completament íntim, l'autor intenta captar l'essència de Santiago alhora que reflexiona sobre el gènere documental i la complicada relació de classe entre ell i el seu difunt majordom. Aquesta relació encara es complica més amb les fantasies de Santiago de voler fondre's d'esclau en am

XCÈNTRIC

22/GENER/09

João Moreira Salles

Documentalista que es va destacar a finals dels anys noranta amb *Notícias de uma guerra particular* (1999), documental codirigit amb Kátia Lund, que va ser finalista als premis Emmy. Al costat del seu germà Walter Salles va fundar el 1987 la productora VideoFilmes, inicialment destinada a la realització de documentals per a la televisió.

Els seus primers treballs van ser les sèries televisives, realitzades amb el seu germà, *América* (en cinc episodis) i *China, o império do centro* (quatre episodis). A continuació va codirigir amb Arthur Fontes la sèrie en tres capítols *Futebol* i va coordinar el projecte *Seis histórias brasileiras*, grup de documentals fets amb el suport de diversos periodistes, dels quals va dirigir *O vale* e *Santa Cruz*.

També s'inclou en el seu currículum la sèrie *Blues*, premiada al Festival Internacional de Cinema d'Art del Centre George Pompidou, un vídeo experimental sobre la poeta Ana Cristina César, *Poesia é uma ou duas linhas e atrás uma imensa paisagem*, i diversos guions per a treballs de Walter Salles, com la sèrie *Japão, uma viagem no tempo* (1987) i *Krajcberg, o poeta dos vestígios*.

Com a productor, els seus films més destacats són *Lavoura arcaica* (2001), de Luiz Fernando Carvalho; *Madame Satã* (2002), de Karim Ainouz; *Babilônia 2000* (2001) i *Edifício Master* (2002), d'Eduardo Coutinho; *Casa grande e senzala* i *Raízes do Brasil*, de Nelson Pereira dos Santos, i *Onde a Terra acaba* (2001), de Sérgio Machado, entre altres.

El 2003 va llançar *Nelson Freire*, documental sobre el pianista brasiler. Un any abans, durant la campanya presidencial, va filmar *Entreatos* i va produir *Peões*, d'Eduardo Coutinho, els dos sobre Luiz Inácio Lula da Silva, que van sortir el 2004. També de Coutinho, va produir el 2005 el film *O fim e o princípio*.

2

Entrevista amb João Moreira Salles

Per què després de tretze anys decideix reprendre el material filmat i fer aquest documental?

Estava en un moment de crisi personal, professional, de l'edat. Vaig pensar que potser organitzant el material, que estava relacionat amb la meua infància, la meua família, la casa on vaig créixer, podria donar forma a la confusió en què em trobava. Però el material era pràcticament nou per a mi. En tots aquests anys ni tan sols l'havia vist, estava guardat. Vaig entrar a l'illa de muntatge no amb la idea de fer una pel·lícula, sinó de muntar una cosa només per a mi. Li ho vaig dir a Eduardo Scorel, que és un gran amic i va ser muntador de pel·lícules de Glauber Rocha. Així que el documental es va construir amb absoluta llibertat, sense pensar que s'exhibiria.

Què va descobrir en aquest procés?

Moltes coses. En primer lloc, vaig aprendre de nou a muntar un film. Érem tres editors, de generacions diferents. Vam començar amb petites seqüències de dos o tres minuts sobre el procés de filmació, amb situacions diferents, gairebé com comentarís sobre com faria el documental original. Després em vaig adonar que jo també era un personatge del film; així que era impossible fer-la sense incloure-m'hi. En el material original les meves intervencions, amb la meua veu, no existien; només hi havia les transcripcions. I vaig dubtar molt abans d'incloure la meua primera persona en la narració. Al cap d'un mes i mig de muntatge, em vaig adonar també de la relació de poder, de classe. La relació no era tan sols entre director i personatge, sinó, a més, entre patró i empleat.

Però aquest documental tracta sobre el temps...

El temps és crucial aquí en diversos sentits. D'una banda, han passat molts anys abans de tocar el material. Després, la matèria principal de Santiago, els seus pensaments, la seva vida, és temps, gairebé com un personatge de Borges: aquesta idea d'intentar retenir el temps a través de la memòria. I hi ha la idea de la mort, una cosa en la qual no s'hi pensa quan es tenen trenta anys, que és com una abstracció; amb quaranta, però, per a mi era un problema. I el temps va afectar el material, va provocar la pèrdua de parts de la imatge i d'instantis del so.

Santiago, Joao Moreira Salles

3

Santiago, Joao Moreira Salles

Què se n'ha fet de les trenta mil pàgines amb els apunts que Santiago li va deixar quan va morir?

La casa on vam créixer, i que estava abandonada, s'ha convertit en un centre cultural obert al públic. Allà es poden consultar les pàgines. Les pàgines no tenen interès per si mateixes, ja que no deixen de ser transcripcions d'enciclopèdies i altres llibres. El que considero bell és el treball de Santiago, un treball inútil però que ha donat sentit a la seva existència. Ell feia això, com diu en el documental, com els antics copistes, amb la idea que recordar les persones les manté vives. En certa manera, això va ser el que vaig intentar fer amb *Santiago*.

* Per Yaïma Leyva Martínez

* Festival Internacional del Nou Cinema Llatinoamericà de l'Havana, desembre del 2007.

Programadora: Laida Lertxundi

Si Santiago estigués viu i hagués de fer avui aquest documental, l'hauria concebut d'una altra manera?

Dono gràcies a Déu per no poder tornar a filmar-lo, perquè ho hauria fet amb una mica més de gentilesa, més conscient de la relació de poder. Probablement el resultat no seria llavors tan impactant. Santiago està tan viu a la pantalla a causa d'aquesta ambigüitat, d'aquesta tensió que no estava ben explicada. El que es pot desitjar d'un personatge és que sigui memorable, que estigui ben viu a la pantalla. I aquesta pel·lícula s'ha fet sobre l'ombra d'aquesta tensió de classe.

4

